

A „zöldítés” hatása a mezőgazdasági kibocsátás alakulására

Dr. Szabó Jenő agrárközgazdász

Budapest

A 2014-2020 között működtetett Közös Agrárpolitika kiemelt jelentőségű, újként hirdetett, de sok fejlődés okozó eleme az ún. zöld komponens, közkeletűbb nevén a „zöldítés”. Jelentős nagyságrendű, mintegy 30%-nyi közvetlen támogatás léte függ a környezetvédelmi indíttatású követelményrendszer teljesítésétől, így az új feltételeknek való megfelelés már 2014 őszén döntés elé állította a földhasználókat.

Még mielőtt a részletekben elmerülnénk, érdemes nyomon követni azt az utat, ami a zöldítési intézkedéscsomaghoz vezetett.

Lehet, hogy nincs új a Nap alatt?

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet miniszteri szintű Tanácsulása hagyta jóvá 2009 derekán azt a mandátumot, mely szerint a környezetterhelés drámai növekedésének és a klímaváltozás felgyorsulásának elkerülése végett új gazdaságnövekedési stratégiai irányvonal kialakítására van szükség.

A „Zöld Növekedési Stratégia” névvel illetett irányvonal értelmében a tagállamoknak (ide értve az Európai Unió tagállamait is) fokozni kell az erőfeszítést egy fenntartható, környezetünket kímélő, energiahasználat szempontjából hatékonyabb és a természeti erőforrások észszerűbb használatát kiemelt szempontnak tekintő növekedési stratégia kidolgozása és megvalósítása érdekében.

Az új stratégiai irányvonal szerint csak olyan gazdasági növekedést szabad támogatni a kormányoknak, melynek révén csökken a környezetszennyezés és az üvegház hatással kibocsátása. Emellett mi-

nimalizálható a hulladékképződés, javul a hulladékhasznosítás, visszaszorítható a természeti erőforrásokkal való pazarló gazdálkodás és fenntartható a biodiverzitás jelenlegi szintje.

Megjegyzendő, hogy a „Zöld Növekedési Stratégia” az OECD 2009-2011-es munkaprogramjának kiemelt jelentőségű irányvonalává vált, mely a gazdasági hatékonyságot ötvözte a környezetkímélő, innovatív kapacitást serkentő beavatkozásokkal.

A célként megfogalmazott főbb programelemek:

- ▶ A klímaváltozás, a biodiverzitás, az ökoszisztémák lepusztulását fékező szolgáltatások fejlesztése és a természeti erőforrások fenntartható használata, kiváltésképp az édesvízkészlet hasznosítása.
- ▶ A zöld termékek piacának bővítése, az alacsony szén-dioxid-kibocsátás mellett termelt és készülő, alacsony anyagfelhasználású termékek piacának felendítése.
- ▶ A természeti erőforrások fenntartható használatát kikényszerítő rendszer megalkotása. A hulladékok helyes beárazásával a természetrongálás indikátorainak kidolgozása, a természeti erőforrások mértéktartó használatának kikényszerítése. (Ehhez zöld adó bevezetése.)
- ▶ A zöld technológiák kidolgozásának és innovációjának ösztönzése. Az erre irányuló kutatások támogatáspolitikai háttérének kialakítása, a támogatás forrásaiban feltárása és a kutatási eredmények gyakorlatba való átültetésének ösztönzése.

rálunk, akkor rá kell jönnünk, hogy gyorsan változó világunkban a népességnövekedés és a minőségi élelmiszerigény rohamos bővüléséből származó többlet élelmiszerkereslet közép- és hosszabb távon igencsak erős nyomás alatt tartja a világ élelmiszergazdaságát. A növekedési kényszer mindhárom agrárgazdaságot érintő területen, nevezetesen az élelmiszertermelés, a takarmány-előállítás és a zöld energia területén is tetten érhető. A gond csak az, hogy ezen növekvő feladatoknak csökkenő termőterület és végesen fogyó édesvíz-, illetve öntözővízkészlet bázisán kell eleget tenni.

A kihívás, az OECD szerint soha nem látott méretű! A feladatnak mindemellett nemcsak a mennyiségi oldala különleges, hanem a mikéntje is. A fenntarthatósági alapkövetelmény a klímaváltozás körülményei között egyre nagyobb jelentőségre tesz szert, amit fontos nemzetközi fórumok ma már az ún. „Zöld Növekedés” kényszerének kategóriájával azonosítanak. Az egyre szűkülő természeti erőforrások észszerűbb, kíméletesebb és hatékonyabb használata megköveteli a természetstechnológiák fejlesztését, a kutatási eredmények gyakorlatba történő gyors átültetését, a jó gazdálkodási tapasztalatok gyors átadását, a modernizációt éppúgy, mint a biotechnológiai eredmények termelésben és tápanyagfeltárásban való hasznosítását.

A természeti erőforrásokkal való észszerű gazdálkodás, az erőforrások pazarlásmentes használata, az irreverzibilis folyamatok elkerülése közeljövőnk létkérdésévé válhat.

Térjünk vissza a mába!

Ha nem csak Európára koncent-

Amikor az OECD 2009-ben a Zöld Stratégiát kidolgozta és az Európai Uniót és az USA-t is integráló szervezet keretein belül megvitatta, a világ a *Koppenhágai Klíma Csúcsra* készült. A konferencia, a fejlett és a feltörekvő gazdaságú országok között feszülő ellentétek miatt kudarcba fulladt. Az akkori eredménytelenség fő okát az elemzők abban látták, hogy egyes feltörekvő országok nem fogadták el az üvegház hatású gázok kibocsátását korlátozó előírásokat és kötelezettségvállalást, mondván az ipari nagyhatalmak is a környezetkárosító technológiák alkalmazásával tudtak felemelkedni és a jelenlegi gazdaságfejlettségi állapotra eljutni, így ne tagadják meg tőlük sem ugyanezt a lehetőséget.

A koppenhágai kudarc ötödik évfordulóján, 2015 decemberében a világ a *Párizsi Klíma Csúcsra* készült. Az Al Gore által kezdeményezett, világméretű környezetvédelmi stratégiához az egykori USA alelnök világszerte támogatókat toborzott. A kezdeményezéshez államelnökök és kormányfők sora, (többek között a magyar köztársasági elnök is) csatlakozott. Az EU pedig, elővághásként előrukkolt a korábbi OECD Zöld Stratégia szellemében készült „Zöldítési” csomaggal.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy változik a mezőgazdasági termeléstől végletesen elszakadt, ma már zömében városlakóvá vált európai tömegek hozzáállása a mezőgazdasághoz, viszonya az egyre szélsőségesebbé váló éghajlati jelenségekhez. Természeti katasztrófák sora jelzi, hogy megváltozott, illetve változóban van valami. A politika pedig, legalábbis a képviselői demokráciák szintjén leköveti a megváltozott választói akarat megnyilvánulásait. Teszi ezt különösebb lelki válság érzete nélkül egy olyan ágazat esetében, ahol a Közös Agrárpolitika központi támogatáspolitikai eszközrendszerén túlnyúló nemzeti agrárpolitikának amúgy is rendkívül szűk a mozgáster.

Nem a véletlen műve, mondhatnánk olaj a tűzre, hogy éppen a 2015 végi Párizsi Klímacsúcs előtt jelent meg az ENSZ tudományos tanácsadó testületének a globális felmelegedés várható hatásairól szóló

tanulmánya. E szerint a klímaváltozás nyomán egyre szélsőségesebb időjárásra, aszályra, árvizekre, a jégtakaró olvadására, a tengervízszint emelkedésére, élelmiszertermelési és ellátási gondok fokozódására, ivóvízhiányra, ennek következtében növekvő migrációra, valamint a vízért folyó háborúk kirobbanására lehet számítani.

Az *Európai Unió*, mint ismeretes hétéves közösségi politikákban gondolkodik, így úgy tűnik, hogy *előreszaladt a környezetet kímélő lépéssorozat bevezetésével, ami – ha mások nem követik a példáját, akkor egyértelműen önkorlátozó, a termékkibocsátást fékező, a termelést drágító, a termelési költségeket fokozó és a versenyképességet rontó szabályozási és gazdálkodási környezetet teremt.* Érdemes megemlíteni, hogy a 2000-es évek eleje óta tartó WTO-tárgyalások végtelennek tűnő folyamatában nem ez lenne az egyetlen ilyen és ehhez hasonló, „eminens tanulói” eset az EU részéről. (Lásd: A WTO-tárgyalások során az uniós exporttámogatások önkényes, ellenszolgáltatások nélküli leépítése és 2013-as kivezetése, a belső támogatások drasztikus leépítése és ún. Zöld Dobozos támogatásokká történő átalakítása.)

Új forma, régi tartalom (zöldítés)

A 2015-ös év legjelentősebb változása a növénytermesztő gazdaságok számára az, hogy a korábban megszokott terület alapú támogatás szétvált alaptámogatásra és zöldítéssel összefüggő támogatásra. A „zöldítés” részeként, enyhe „deja vu” érzést kiváltva bizonyos környezet és klímavédelmi intézkedéseket kell alkalmazni annak érdekében, hogy a teljes támogatási összeg 30%-ára jogosulttá váljon a termelő. A 2016-os gyakorlat szerint a mintegy 177 ezer termelő által, 4,9 millió hektárnyi területre igényelt 224 milliárd forintnyi alaptámogatás a zöldítésért járó, összességében mintegy 119 milliárd Ft összegű támogatással egészül ki arra a hektáronkénti 70 ezer forintra, melyet a termelők korábban automatikusan, lényegé-

ben véve feltételek teljesítése nélkül megkaphattak.

A „zöldítés” három alapvető eleméről, a termelési szerkezet diverzifikálásáról, az állandó gyepterületek fenntartásáról és az ökológiai célterületek kijelölési kötelezettségéről a termelők már meglehetősen alapos ismeretekkel rendelkeznek. A tanulóéven már túljutottak. Ennek ellenére is érdemes röviden érinteni a hármas követelményrendszert, hiszen ezen az alapon érzékelhetők, illetve mutathatók be lehetséges következmények.

A tagállamok támogatási borítékainak a 30%-át érintő követelményrendszer alapvető célja, a fenti OECD követelményrendszerre emlékeztetve a víz és a föld minőségének megóvása, a biodiverzitás, valamint a vidéki táj megőrzése, illetve a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás elősegítése. Kissé részletesebben:

- ▶ *A diverzifikációs követelményrendszer* alapvetően a szántóföldi kultúrákra vonatkozik. Mint ismeretes a gazdák 10 hektárig egyetlen növényt is természetnek, tehát adminisztratív korlátok nélkül specializálódhatnak, de 10 és 30 hektár között már két növényt, 30 hektár fölött pedig már minimum három, más-más nemzetséghez tartozó növényt kötelesek vetni. Az is előírás, hogy a főnövény termőterületi aránya nem haladhatja meg a szántóterület 75%-át. A két főnövény együttes aránya pedig nem haladhatja meg a 95%-ot. Kivétel ez alól a káposzta, a tök és a burgonya, másrészt a kalászosok esetében az őszi és a tavaszi kalászos. Kivételt képeznek továbbá azok, akik a területük jelentős részén rizst termesztenek, illetve azok, akik a területük 75%-át parlagon hagyják, vagy ideiglenes gyepeként használják, esetleg egynyári takarmánynövényt vetnek bele és a fennmaradó szántóterületük nem haladja meg a 30 hektárt. Érdemes megemlíteni, hogy 2017-ben bővült az ökológiai jelentőségű másodvetésben vethető növényfajok listája. A szakárca szerint a nitrogénmegkötő

és egyéb kultúrák olyan keverékével bevetett területek is elismerhetők lesznek EFA-területként (ökológiai jelentőségű területek), amelyekben a nitrogénmegkötő növények vetőmagjának aránya meghaladja az 50%-ot. Támogathatóvá válnak továbbá bizonyos, zöldségnek minősülő fűszernövények és az étkezési burgonya is. (Kiesett a beszámítható fajok köréből ugyanakkor az olajretek.)

A maximális területhatárt nem kell alkalmazni azokban az esetekben, amikor a főnövény több mint 75%-ban gyeppel, szálastakarmány, vagy ugaroltatott terület. A fennmaradó területre azonban továbbra is érvényes, hogy a fő növény nem foglalhat el nagyobb területet, mint 75%, kivéve, ha gyeppel, szálastakarmány, vagy ugaroltatott terület.

A gyepterület és az egyényári takarmánynövények kivételként való kezelése arra utal, hogy a végcél nem más, mint az élelmiszertermelési növénytermesztés terménykínálatának csökkentése. Az okok közül kiemelendő, hogy az intézkedéscsomag hatására a belső piacra nehezedő nyomás csökkenjen, a többletermés árleszorító hatása kevésbé érvényesüljön, másrészt az egyre szegényesebbé váló WTO támogatáspolitikai eszköztár következtében az EU piaci szabályozási eszköztára is szűkül (ártámogatási lehetősége végletesen lecsökkent, a garantált árak rendszere kiüresedőben, az exporttámogatási lehetőségeről pedig a hongkongi WTO Miniszteri Konferencián, 2013-as végleges kivezetéssel önként, ellenszolgáltatás nélkül lemondott). Ártorzító hatású belső támogatást pedig, ugyancsak WTO-korlátok miatt amúgy sem adhat.

- ▶ Magyarországon, az EU átlaghoz képest alacsony a **gyepterületek** aránya, így cél, hogy 2012-höz képest, országos szinten 5%-nál nagyobb mértékben ne csökkenjen a gyepterületek nagysága. A Natura 2000 alá tartozó gyepterületek más célú

hasznosítása is tiltott tevékenység. Amennyiben a megengedett érték alá csökken a gyepterületek országos szintű aránya, a tagállam üzemi szintű döntést hoz, hogy azok a gazdálkodók, akik felszántották legelőiket, alakítsák azt vissza.

- ▶ **Az ökológiailag jelentős területek kialakításának kötelezettsége** csak a 15 hektárnál nagyobb szántóterületű gazdaságokat érinti. Az 5%-os területkivonási kötelezettség csak 2015-2016-ra érvényes, a 2017-es felülvizsgálat újabb szántóterület-kivonási lehetőséget kínál a Bizottság számára, a piaci viszonyok kedvezőtlen változása esetén elmehetnek egészen 7%-os területkivonásig is. Az intenzív gazdálkodás alóli 5, illetve 7%-os területkivonás minden, küszöbérték fölötti szántóval rendelkező gazdaság számára kötelező penzum.

Ebből a „rugalmas” szabályozási megoldásból érződik a póre valóság. A Bizottság el akarja kerülni a többletermés keletkezését, a piacszavaró terméstoppletek kezelésével járó nemzetközi bonyodalmakat. A jelenleg még 500 millió lakosú Európai Unió, mindennapi kenyerét a termés mostani nagyságrendje, a már megindult – nagy kultúrákat érintő – szántóterület-csökkenés ellenére is biztosítani képes. A permanens termelési többletek okozta piaci szabályozási gondok elől is menekül az EU. Az igazság az, hogy két ciklussal korábban működött már egy ehhez hasonló ugaroltatási program az akkori Közös Agrárpolitika részeként, így az új rendszer nem ismeretlen a régi tagállamok számára. Ebből következik, hogy a közeljövőben felértékelődhet az ugaroltatás. Legfeljebb a 2004-ben és az azt követő időszakban csatlakozott országok termelőinek, az Egyszerűsített Kifizetési Rendszerhez tartozóknak tűnhet újszerűnek ez a megoldás.

A földterület ökológiai célú kivonása sem végletesen kemény korlát, ugyanis a törvényalkotó

itt is elrejtett némi könnyítési lehetőséget. Nevezetesen **a szomszédos gazdálkodók közösen is pihentethetnek kevésbé értékes földterületeket**, ha az összefüggő területet alkot, sőt mód nyílik a nem saját kezelésű területek ökológiai jelentőségű területté nyilvánítására is, ha a földterület tulajdonosa, nyilatkozatával azt nem tiltja. Tehát szűkebb körben a tagállam által kijelölt területeken, kijelölt gazdacsoportok számára mód nyílhat az egymással szomszédos területek közös, ökológiai területként történő kijelölésére. A tagállami kontroll azonban nélkülözhetetlen és a hatóság további kötelezettségeket róhat a csoportosan teljesítő gazdákra. További korlát, hogy legfeljebb 10-en alkothatnak egy csoportot és minden gazdának egy meghatározott mértékű ökológiai célú területtel kell részt vennie a közös „ugaroltatásban”.

Ugyancsak könnyítés, hogy az ökológiailag jelentős területek között feltüntethető a sarjerdő, az ugar, a másodvetés, a faszor, a mezsgye és a nitrogénmegkötő növények sora.

A kivételek sajátos szelete a kisgazdasági általány, az ún. kisgazdasági támogatási rendszerbe történő belépés, melyet csak 2015-ben kezdeményezhetett a termelő. (Igaz, bármikor ki is léphet, ha a gazdasága fejlődik.) Jó ez a megoldás a termelőnek, akire így nem vonatkoznak a zöldítés bonyolult feltételei és követelményrendszere, de jó az apparátusnak is, hiszen lényegesen kisebb gazdálkodói kör ellenőrzését, monitorozását kell így megszerveznie. Az új szabályrendszer kezdeti nehézségei egész sorát vetette fel, már csak azon egyszerű oknál fogva is, hogy 2015 ősztől a gazdálkodók, készülve a 2016-os szezonnra akár a teljes szántóterületüket bevethették őszi kalászsóval vagy repccével. Az akkori feladvány nem képezett kisebb gondot a termelőnek és hatóságnak egyaránt, mint azt, hogy a 30%-nyi támogatási összeg

lelívhatóságának biztosítása végett kiszántsák-e a termelők az elvetett és áttelelt növényzet azon részét, ami a zöldítési kötelezettségvállalás teljesítéséhez elengedhetetlen. Itt a megoldást a másodvetéssé nyilvánítás jelenthette volna, amennyiben ezt az irányító hatóság elfogadja.

A „zöldítés” hektáronként 81 eurót kóstál, mely összeg a gazda minden hektárjára jár. Cserébe azonban a zöldítés három, említett feltételét teljesíteni kell. Kivételek és enyhítő körülmények azonban előfordulhatnak, mint ahogy ezekről már érintőlegesen esett szó.

A szakértárca kezdeményezésére 2017-ben bővül az ökológiai jelentőségű másodvetésben vethető növényfajok listája. A termékskála kiegészül a sziki kenderrel és a négermaggal. Emellett pedig a spár-ga és az óriás virágos nád, zöldítési szempontból állandó kultúrának minősül.

A zöldítési intézkedés első évi tagállami tapasztalatai, pontosabban a „zöldítéssel” kapcsolatos anomáliák a brüsszeli adminisztrációt is változtatásokra sarkallta.

A Közvetlen Támogatások Irányítóbizottsága a 2015. május 20-i ülésen bemutatta a hat pontból álló, a tagállamok javaslatai alapján összeállított, a zöldítés egyszerűsítésére hivatott lépéseit. Ezek az ökológiai jelentőségű területekre (EFA) és a helyszíni ellenőrzésre vonatkozó iránymutatásokban olyan változtatásokat eredményeztek, amelyek alapvetően módosították a zöldítést érintő egységes kérelmezési gyakorlatot.

Ezzel az egyszerűsítési csomaggal vezette be a magyar irányító hatóság is az ún. EFA-kompenzációt, az 5 méteres puffert a szántóterület és az EFA-elem között, és a fás sávokban, táblaszegélyekben, vízvédelmi sávokban a 2 méter helyett a maximum 4 méteres „szakadást”.

A „zöldítés” következményei, előtérben a környezet „gazdálkodás” szempontjai

Alapvető nemzetgazdasági érdek lenne az agrárpotenciálunk minél

eredményesebb kihasználása, a mezőgazdaság termelés-szerkezetének foglalkoztatáspolitikai célú átalakítása. Az elmúlt 10 év rendkívüli szóródást hozott az EU-tagállamainak mezőgazdasági kibocsátása tekintetében. Míg az EU átlag 20,7%-os növekedést mutatott a mezőgazdasági kibocsátás növekedése tekintetében, addig mi 22,7%-kal javultunk, de a Balti államok 80% fölötti növekedést produkáltak. Még a Cseh Köztársaság mezőgazdasági kibocsátása is 30%-kal bővült. Ennek ellenére sem érjük el a fejlett mezőgazdasággal rendelkező országok fajlagos kibocsátási mutatóinak a felét sem. Óhatatlanul felvetődik a kérdés, hogy a „zöldítés” lendít-e valamit is a pozíciónkon, vagy inkább növeli ezt a relatív, hatékonysági versenybe tapasztalható lemaradást?

Előre kell bocsátani, hogy a zöldítés legkevésbé sem a gazdálkodás hatékonyságának növelését célzó, hanem az említett környezetvédelmi indíttatású célrendszer teljesülését kikényszerítő intézkedéscsomag. Célja a víz és a talaj minőségének megóvása, a biodiverzitás fenntartása és a klímaváltozáshoz való alkalmazkodás elősegítése.

Hivatalos mérlegelés, ismereteim szerint még nem látott napvilágot. A tényleges hatásokról reális képet amúgy is csak hosszabb időszakot követően lehet alkotni. Néhány gondolat azonban papírra kívánczik ennek az új, illetve újszerűnek tűnő, de mindenképpen bonyolult intézkedéscsomagnak a gazdálkodásra gyakorolt hatásáról.

Specializáció, kontra „zöldítés”

A 10 hektár fölötti gazdaságméreti kategóriákban a zöldítés gyengíti a specializáció lehetőségét, rontja a versenyképességet, a jó és a gyenge minőségű szántóterületek egyenlő arányú kikapcsolása révén csökkenti a mezőgazdaság összes kibocsátását, a jó adottságú magas Aranykorona-értékű, nagy termőképességű talajok hatékony kihasználását. A termelési szerkezeten belüli enyhe elmozdulás is már érzékelhető, hiszen 2016-ban már csökkent a kukorica és a búza vetésterülete, de a ka-

rakterisztikusabb változásokra még pár vegetációs időszakot várni kell.

Adminisztratív eszközök beiktatásával és nem a termelés diktálta racionalitás mentén gerjeszt pótlólagos beruházásokat, a specializációban rejlő versenyelőny gyengítésével kényszeríti ki a gép- és az eszközpark új feltételekhez való igazítását, következésképpen a specializációt gyengítő pótlólagos beruházásokra készlet, növeli az állandó költségek szintjét. Ezzel paralel javítja a biodiverzitás helyzetét. Félreértés ne essék, aki nem vállalja az új feltételek szerinti kötelezettségeket, az legfeljebb elesik a hektáronkénti mintegy 25 ezer Ft-os (81 eurós) támogatástól, elesik a közvetlen támogatások 30%-ától. Ezt kell mérlegre tennie mindenkinek, aki nem ért egyet az új kritériumrendszerrel.

A mérlegnek persze két serpenyője van. A „zöldítés” programja hozzájárulhat ahhoz, hogy a környezetkímélő vetésváltásban rejlő pozitívumokat a termelő élvezhesse, elkerülendő a monokultúrával együtt járó „talajuntságot”, a kártevők felszaporodását és a védekezési költségek emiatti fokozódását. Ez a vetésváltási kényszer segíthet abban is, hogy fellendüljön a fehérjenövények termesztése és a pillangós növények széles választéka újra a vetésváltók állandó szereplőjévé váljon, csökkentve ezáltal a nitrogénműtrágya használatának relatíve maga szintjét. A szója vetésterületének 2015. évi (43 ezerről) 72 ezer hektárra történő felfutásában nemcsak a szója termeléshez kötött támogatás bevezetésének, hanem a zöldítési követelményeknek való megfelelési kényszernek is jelentős szerepe volt.

Hozzá kell tenni, hogy az agrárgazdaság környezetvédelmi célú és állatjóléti intézkedéseinek sorában a 2014-2020 közötti időszakra bevezetett „zöldítés” nem minden előzmény nélkül való. Elegendő csak utalni arra, hogy a **nitrátérzékeny területek 2013. évi kibővítésével** az ország teljes területének közel a 70%-a (6,5 millió hektár) vált korlátozott használhatóságú területté, ami csak kemény és költséges környezetvédelmi célú beruházások vállalásával tehető alkalmassá piaci

többletek előállítását célzó állattartás folytatására.

A *Natura 2000 élőhelyvédelmi program* keretében további 2 millió hektárt von ki a környezetvédelem az intenzív gazdálkodás köréből. Nem törekedve teljességre megemlítendő még, hogy az ún. AKG-programok 1,2 millió hektáron korlátozzák az intenzív, de akárcsak az okszerű gazdálkodás lehetőségét is, jóllehet az ebből adódó versenyhátrányt kompenzálja a Bizottság.

A környezetvédelmi indíttatású, az intenzív gazdálkodás lehetőségét fékező intézkedéssor részét képezi továbbá az ún. „*kereszt-megfelelési rendszer*” követelményeinek betartását előíró, 19 programelemből álló programcsomag és az öntözött területek érdemi bővítését ellehetetlenítő, a *Vízkeret Irányelvre hivatkozó újkori megállapodás*, a felszíni és felszín alatti vízkészleteink minőségi paramétereit leminősítő környezetvédelmi értékrend. Ennek tudható be, hogy a maximum 2%-nyi öntözött területünk érdemben már jó ideje nem bővül, szemben az uniós versenytársak nagyságrenddel nagyobb öntözött területi arányával. Mivel az ország területéről több víz folyik el, mint amennyi ide bejön eléggé szembeötlő, hogy a termésátlagaink hosszabb távon érdemi javulást alig mutatnak, növénytermesztésünk éghajlati kitettsége rendkívüli.

Ehhez a környezetvédelmi intézkedéssorhoz társul a valóban védendő természeti értékeink megőrzését szolgáló, az ország területének 10%-át lefedő *Nemzeti Parkok és Természetvédelmi Területek* 0,9 millió hektárja.

A „Zöldítési Program” tehát, pestiesen szólva csak hab a tortán, és ahogy a gazdálkodást több oldalról gúzsba kötő, indokolt vagy indokolatlan zöld nyomulás folyamatát nézzük, arra kell gondolnunk, hogy a Bizottság módszeresen előreszaladt olyan intézkedések bevezetésével, melyeket a WTO-szintjén érdemben senki, vagy csak kis számú piaci szereplő követett. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy önmaga alatt vágja a fát, amikor jó tárgyalási pozícióból módszeresen vesztésként kerül ki, amikor ipari vámleépítés

és szolgáltatáspiaci nyitás reményében önmaga alá ígér, miközben az élelmiszerpiacát és benne az európai mezőgazdaságot és élelmiszerpiacot kiszolgáltatja a feltörekvő gazdaságú országoknak.

A Közös Agrárpolitika egyenzubbonya a feltőkésített, felszerszámozott, magasabb technológiai szinten működő gazdaságoknak kedvez, kínálva belső piaci sikereket, nem a versenyhátrányban lévő gyengébb gazdaságoknak.

A zöld követelményrendszer széles körű eluralkodása láttán olybá tűnhet, hogy alig akad környezetvédelmi, állatjóléti és élőhelyvédelmi programok hatálya alá nem tartozó vízhasznosítási lehetőségeket nem korlátozó mezőgazdasági terület az országban. Lehet persze szapulni a magyar agrárgazdaságot és a mezőgazdasági termelőket, mondván a hazai ökológiai adottságoknak csak a töredékét használják ki. Bezzeg a holland, a német, az osztrák, a francia, a német, a dán mezőgazdaság többszörös értéket állít elő egységnyi területen. Kétségtelen, volna mit tanulni tőlük! Többek között megtanulhatnánk például a 19. század második felében nálunk is magas szinten művelt termelői összefogás gyakorlatát, annak érdekében, hogy a koncentrált nagy- és kiskereskedelemmel és feldolgozóiparral szembeni termelői kiszolgáltatottság érdemben csökkenjen, a termelők alkupozíciója javuljon és a gazdálkodó ne a jövedelmi lánc örök vesztese legyen. De megtanulhatnánk például azt is, hogy miként lehet négy-hatszoros állatsűrűség mellett is eleget tenni az Unió állatjóléti és környezetvédelmi, nitrát direktívát is betartó követelményrendszerének és ilyen körülmények között is versenyképes és nyereséges gazdálkodást folytatni. ■